

1994: nieuwe kansen

"Economie in recessie", "werkloosheid naar record-hoogte", "EMS ingestort", "bijstand gehalveerd", "verzorgingsstaat op springen", "asielzoekers bedreigd" – de krantekoppen van het afgelopen jaar illustreren dat 1993 niet als een gloriejaar de economische geschiedenis in zal gaan. Hoe kunnen we een herhaling voorkomen? In elk geval niet door in zak en as te blijven zitten, maar als overheden, burgers en bedrijven de economische uitdagingen op te pakken en nieuwe kansen te creëren. Daarbij moet putten uit de wetenschap dat op- en neergang elkaar in de economie voortdurend afwisselen en dat in perioden van tegenslag vaak de basis wordt gelegd voor hernieuwde bloei.

De recente *Economic Outlook* van de OESO biedt in elk geval een steuntje in de rug. Zonder het hardop te durven zeggen, suggereert de OESO dat het dieptepunt van de recessie is gepasseerd. De voorzichtigheid wordt ingegeven doordat de opleving een jaar geleden ook al werd voorspeld zonder dat het verwachte herstel optrad. Inmiddels echter is er meer reden om geloof aan de OESO-prognose te hechten. Een belangrijke factor is dat overal de rente substantieel is gedaald. De sanering van opgebouwde schuldposities, die tot nu toe een conjunctuurherstel in de weg stonden, is daardoor gemakkelijker geworden. Daarnaast is belangrijk dat de inflatie zich in de OESO als geheel op een historisch laagtepunt bevindt. Mede onder invloed hiervan lijkt in de Verenigde Staten – en in het kielzog daarvan andere Angelsaksische landen – het conjunctuurherstel nu toch eindelijk door te zetten. Continentaal Europa kan, met uitzondering misschien van Duitsland, op enige afstand volgen. Voorlopig zal het herstel in dit deel van de wereld echter nog traag zijn omdat in veel bedrijven en huishoudens de mineurstemming nog overheerst. In Japan zorgen de appreciatie van de yen en de correctie van de zeepbel-economie nog voor een verlenging van de recessie.

De sterkste groei wordt momenteel gerealiseerd in landen buiten de OESO, in het bijzonder in Azië. Daaraan lijkt voorlopig nog geen einde te komen. Het is typerend voor het psychologische klimaat in deze tijd van recessie, dat de ongekende opmars van deze landen door de gevestigde industrielanden vooral als een bedreiging wordt ervaren. Terwijl het ook een geweldige kans is! De opkomende industrielanden zijn immers niet alleen nieuwe concurrenten, maar ook nieuwe afnemers. Tegelijk met hun export, neemt ook hun import met zo'n 7 à 10% per jaar toe. De gevestigde industrielanden kunnen daarvan profiteren. De economische geschiedenis leert dat het ontstaan van nieuwe omvangrijke afzetmarkten vaak de aanzet is geweest tot perioden van grote economische bloei, niet alleen voor de nieuwkomers, maar ook voor de 'bedreigde' landen.

Behalve in Azië beginnen zich heel langzaam ook in Oost-Europa nieuwe afzetmarkten te ontwikkelen.

In Polen en Hongarije is de economische teruggang tot stilstand gekomen en ontluikt de economische groei. De vraag richt zich vooral op produkten uit de Europese Unie. Zo vertoont de Nederlandse uitvoer naar Polen, Hongarije en Tsjechië een substantiële toename. Die ontwikkeling kan worden versneld als West-Europa zijn markt meer openstelt voor produkten uit Oost-Europa.

Het prille internationale conjunctuurherstel kan profiteren van het pas bereikte GATT-akkoord. Ook al bleef het akkoord op essentiële onderdelen beperkt tot een 'agreement to disagree' en maakt het zeker geen einde aan alle handelsperikelen (zie ook het artikel van Buelens in deze ESB), het draagt toch bij tot een verbetering van het economische klimaat. De breed uitgemeten voordelen in termen van handelscreatie en daaruit voortvloeiende economische groei zullen pas op langere termijn zichtbaar worden, maar het psychologische effect is niet te verwaarlozen. Het kan een stimulans vormen voor de internationale investeringsbereidheid.

Intussen baart de hoog opgelopen werkloosheid, vooral in Europa, grote zorgen. Het is inmiddels duidelijk dat de oorzaken maar voor een deel van conjuncturele aard zijn. Al sinds het begin van de jaren zeventig schiet het banenscheppende vermogen van de Westeuropese economieën te kort. Er is ook groeiende overeenstemming over de achtergronden daarvan: de hoge belasting op arbeid, het bestaan van allerlei wettelijke en institutionele belemmeringen voor een goede werking van de arbeidsmarkt en een stelsel van sociale voorzieningen dat velen heeft aange trokken voor wie het niet bedoeld was en dat bovendien de individuele verantwoordelijkheid om in eigen levensonderhoud te voorzien, heeft ondermijnd. Niettegenstaande de brede overeenstemming die inmiddels over deze oorzaken bestaat, blijft de aarzeling om daaraan praktische beleidsconclusies te verbinden, overal in Europa nog zeer groot. Het zou echter een grote vergissing zijn de problemen weer vooruit te schuiven in de hoop dat een opleving van de economie de stijging van de werkloosheid afvlakt. Niet het aanpakken van de problemen van de hoge inactiviteit, maar het wegschuiven ervan is de zekerste weg naar ontmanteling van de verzorgingsstaat. Er ligt een zware verantwoordelijkheid op de schouders van overheden, politieke partijen, sociale partners en individuele burgers om ieder naar vermogen een bijdrage aan de oplossing van het werkloosheidsvraagstuk te leveren. Wij kunnen ons geen nieuwe generatie langdurig werklozen permitteren.

De kunst van goede economische politiek is creatief om te gaan met uitdagingen, en bedreigingen om te zetten in kansen. Mijn economische wens voor het nieuwe jaar is dat ieder daar op zijn manier in 1994 in zal slagen.

L. van der Geest